

БЪЛГАРСКО СПИСАНИЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ

БРОЙ 2

2020

BULGARIAN JOURNAL OF EDUCATION

VOLUME 2

2020

ВЪЗПИТАНИЕТО В ДЕТСКИТЕ ЛАГЕРИ

(1944-1989)

ПЕТЯ ДИМИТРОВА ИВАНОВА

Petya Dimitrova Ivanova. EDUCATION IN CHILDREN'S SUMMER CAMPS

1944-1989

Резюме: Осигуряването на непрекъснат възпитателен процес за децата през цялата година е една от задачите на образователната политика в България през периода 1944-1989 г. Като част от системата за възпитателна работа, през лятото се изграждат детски лагери и летни игрища, които осигуряват непрекъснатост на възпитателния процес, осъществяван от училището, семейството, пионерската и комсомолската организация. На лятната работа, съчетана с отдих, се гледа като на средство за пълноценно задоволяване на нравствените и естетически потребности на децата и подрастващите и като форма за повишаване на социалната им активност. Организираните разнообразни форми на летен отдих на учениците, съчетан с възпитателна работа – извънградски лагери, лагери за труд

и отдих, летни игрища, работа по местожителство, екскурзионно летуване и др., са добър пример и ценен исторически опит за съвременното възпитание.

Целта на настоящото изследване е да се направи кратък преглед на положителния опит, като се постави акцент на някои от широко използваните форми, методи и средства за възпитание на подрастващите в детските лагери.

Изследователските методи и подходи, които се използват, са фактографският, сравнително-историческият, документалният и херменевтичният метод в съчетание с проблемно-историческия, хронологическия и извороведческият подход. В извадката на проучените извори се включват архивни документи, данни, сведения и анализи с исторически и историко-педагогически характер.

Ключови думи: възпитателен процес; детски летни лагери; съдържателна насоченост, форми, методи и средства на възпитание.

Abstract: Ensuring a continuous educational process for children throughout the year is one of the tasks of the educational policy in Bulgaria during the period 1944-1989. As a part of the system for educational work in the summer, are built children camps, which ensure the integrity of the educational process carried out by the school, the family, the Pioneer and Komsomol organizations. Summer work combined with recreation is seen as means of full satisfaction of personal and aesthetic needs of children and adolescent and as a form of increasing their social activity. Organized various forms of summer recreation of students, combined with educational work – summer camps, city camps, labor camps, summer playgrounds, work at the place of residence, excursion holidays, etc. are good example and valuable historical experience for contemporary education.

The purpose of the present study is to give a brief overview of the positive experience, emphasizing over widely used forms, methods and means for education of adolescents. The used research methods and approaches are factual, relatively historical, documentary and hermeneutic method in combination with problematic-historical, chronological and source study approach. In the sample of studied sources and literature are included archival documents, research and analysis with historical and historical-pedagogic character.

Key words: educational process; children's summer camps; content orientation, forms, methods and means of education.

1. Теоретична постановка на проблема

През периода на изграждането на социалистическото общество и достигането на етапа на т. нар. „развит социализъм“ в България на възпитаването на идейно убедено, здраво и жизнерадостно поколение се гледа като на първостепенна задача на държавата и ръководещата я партия. Възпитанието се разбира като непрекъснат процес, който продължава през цялата година. Възпитателното въздействие продължава и през лятото, когато се откриват богати възможности за широка и разнообразна работа с децата, но при други условия и с други форми, методи и средства за въздействие.

В този контекст се появява ролята на детските лагери и летните игрища. Като част от системата за възпитателна работа през лятото, те осигуряват непрекъснатост на възпитателния процес, осъществяван от училището, семейството, пионерската и комсомолската организация. На лятната работа, съчетана с отдих, се гледа като на средство за пълноценно задоволяване на нравствените и естетически потребности на децата и подрастващите и като форма за повишаване на социалната им активност (13, с. 351). „Педагогическата система за работа в ученическите лагери включва обмислена организация на дневния режим, разумно съчетаване на отдиха с труда, със спорта, с познавателната, художествената, обществено-политическата дейност и изграждането на детския колектив в летни условия“ (9, с. 4).

Организираните ежегодно разнообразни форми на летен отдих на учениците, съчетан с възпитателна работа – извънградски лагери, лагери за труд и отдих, летни игрища, работа по местожителство, екскурзионно летуване и др., носят както специфичните белези на годината, така и особеностите на района и възрастта на децата. Като ефективна форма в системата на лятната работа се очертават лагерите за труд и отдих. При тази форма сполучливо се съчетават трудовото възпитание с оздравителната работа, нравственото с физическото възпитание.

Екскурзионното летуване е друга форма с големи възпитателни възможности. При нея наред с оздравителната и закалителната работа, децата се запознават с красотите на българската природа и героичното минало на народа ни.

Училището продължава да бъде център на възпитателната работа и през лятото. Организираните летни лагери по местоживеење, сборни отряди и команди, зелени

патрули, отряди в помощ на КАТ, летни игрища и др. форми обхващат голяма част от децата и юношите.

Целта, която се търси, е обединяването на усилията на всички възможни фактори, оказващи въздействие, и изграждането на единна система за обхват и ръководство на учениците през лятото. Важен елемент в тази система, който определя ефективността и качеството на възпитанието в летните лагери, е подборът и подготовката на ръководителите. Осъществяването от ръководителите възпитание в лагерите трябва да създава необходимите предпоставки за комплексен подход във възпитанието, който в периода 1944-1989 г. е норма и в училище – тясно единство между идейно-политическото, трудовото, нравственото и физическо възпитание.

Възпитанието в детските лагери през лятото, осъществявано в периода 1944-1989 г., е богат източник на положителни практики. Целта на настоящото изследване е да се анализира и обобщи положителния опит, като се постави акцент на определени широко използвани форми, методи и средства за възпитание на подрастващите.

2. Възпитанието в детските лагери

2.1. Общи положения и нормативна уредба

Изграждането и нарастването на броя на новите детски лагери, подобряването на тяхната материална база и усъвършенстването на организацията, методите и формите на възпитателната дейност в тях, се приема като първостепенна задача от Българската комунистическа партия (БКП) и отговорните ведомства през периода 1944-1989 г. За управляващите това гарантира повишаване качеството и ефективността на отдиха на подрастващите, укрепването на здравето им и осъществяването на непрекъснато възпитание.

Осигуряването на високо равнище на ръководство и провеждане на възпитателния процес се регулира с редица документи, уреждащи организацията на дейностите в лагерите в национален и окръжен мащаб. Важен документ в този контекст се явява приетото през 1976 г. „Методическо указание за възпитателната работа в извънградските ученически лагери, утвърдено от Министерството на народната просвета (МНП) и ЦК на ДКМС“ (6). „То посочва основните цели и задачи, педагогическите и организационно-политическите изисквания, съдържанието, методите, формите и организацията на

възпитателната работа в условията на лагерната почивка“ (пак там, с. 9). Документът отразява основните изисквания и постановки, както и педагогическия опит в организирането на възпитателната работа с учениците, с цел да окаже конкретна помощ на ръководителите в лагерите.

Димитровска пионерска организация „Септемврийче“ (ДПО „Септемврийче“) като пръв помощник на училището във възпитанието на българските деца през периода 1944-1989 г. още със създаването си е натоварена да съдейства за организирането на непрекъснат възпитателен процес посредством изграждането на летовища и летни игрища. В чл. 47 на Устава на организацията от 1948 г. се регламентира, че „през лятото се организират летовища за септемврийчетата от околийските съвети „Септемврийче“ и др. организации. За телесно слаби деца се организират постоянни оздравителни морски и планински лагери“ (5, с. 34). Организацията приема и „Правилник за детските игрища“, „Правилник за детските, пионерските и средношколските лагери“, „Съдържание на работата в игрищата“, окръжни, годишни отчети, указания и редица други документи, уреждащи и отчитачи дейността в лагерите (1, 2, 3, 4).

За да бъде качествено и ефективно възпитанието в детските лагери е съобразено с определени педагогически изисквания, сред които са: системност и последователност във възпитателното въздействие; възпитание в и чрез колектива; реалност и конкретност на заложените възпитателни цели; осигуряване на педагогически условия за разгръщане на пионерската обществено-политическа активност и самоизява; разнообразие в съдържанието, формите и методите на възпитателна работа. Посочените изисквания са нормативно уредени в документите, регламентиращи дейността на детските лагери, като ръководителите съобразяват възпитателната работа с тях.

Нормативно уредено и педагогически съобразено, възпитанието, осъществявано в детските лагери през периода 1944-1989 г., се подчинява и на изискването за комплексност. Дейностите в лагерите са свързани с идейно-политическото, патриотичното, трудовото, нравственото, естетическото и физическото възпитание на подрастващите. Съдържанието на това възпитание получава своето развитие, „като от налагането на тоталитаризма в страната“ то „е обвързано с формиране основите на марсистко-ленинския мироглед у подрастващите“ (Цонева, П., 2018, с. 328; Цонева, П., 2017, 152-153).

2.2. Идеино-политическо, патриотично, трудово и нравствено възпитание в детските лагери

Независимо, че идейно-политическата насоченост присъства във всички видове възпитание, осъществявано в детските лагери – трудово, естетическо, нравствено и физическо, организирането на разнообразно и емоционално наситено обществено-политическо и патриотично възпитание е първостепенна задача на ръководителите. В основата на идейно-политическото възпитание стои осъществяването на богата и ефективна възпитателна работа, която да разширява и задълбочава придобитите знания в училище. С оглед на условията на отход, в които се осъществява възпитанието в лагера, се дава превес на практическите дейности, като се спазват критериите за системност, целенасоченост и разнообразие при реализирането на специфичните цели и задачи. По своята съдържателна насоченост то включва въпросите, свързани с патриотичното, военнопатриотичното, интернационалното, политическото и нравственото възпитание, които са тясно свързани помежду си.

Идейно-политическото възпитание в детските лагери се осъществява чрез **индивидуална и масово-политическа работа и политическа информираност**. Благоприятната среда в лагера е подходяща за разгръщането на богата и разностранна индивидуална работа с подрастващите. Методите, които се използват при индивидуалната работа, са разказ, беседа, наблюдение и др., като е необходимо да се създаде обстановка на уважение между възпитателя и детето.

Масово-политическата работа обхваща всички деца в лагера. Тя е свързана с актуалните обществено-политически събития в страната и по света, и с конкретната обстановка в лагера. Масово-политическата работа се подготвя и организира предварително от ръководителите и част от децата.

Формите за масово-политическа работа, които се използват в детските лагери са разнообразни. Широко приложение имат **срещите с видни дейци** (участници в съпротивителното движение, хора на труда, общественици, партийни и държавни лидери и др.). Ръководителят на лагера е натоварен да подготви предварително тематиката и продължителността на разказа на госта, съобразно възрастта на децата, както и предварително да създаде подходяща психологическа нагласа сред децата, за да бъде

събуден техния интерес. „Срещите се провеждат сред природата, на лобни места, трудови обекти, край лагерния огън и т.н. Ръководят се от опитен пионер, който умее да предизвиква активността на децата. Разнообразяват се със стихове, песни, игри. Срещите дават възможност за разширяване на знанията и политическия кръгзор на подрастващите, за самостоятелната им изява и творчество“ (10, с. 22).

Друга форма, подходяща за лагерните условия, е **викторината**, която може да бъде свързана с предварително проведена инициатива, напр. гледане на филм, екскурзия, посещение в музей и др., където вниманието на децата да се насочи предварително към тематиката.¹

Лагерните чествания са също популярна форма, тясно свързана с бележити дати, събития и личности. При честванията се използват възможно най-много средства за комплексно въздействие върху децата. Тонът е по-патетичен, а стилът – по-емоционален, което се постига чрез използването на подходящи въвеждащи думи, стихове, музика и песни. При честванията с пълна сила се използва въздействащата сила на пионерската символика.

В детските лагери има и отделни **вечери**, посветени на национални герои, партията, дружбата и др. Вечерите са по-мощни от честванията. В тях участват повече деца и е необходима по-широка и продължителна подготовка и организация. Възможно е вечерта да премине под формата на тържествена проверка, на лобни места, край лагерния огън и др. Предварителната подготовка включва изследователска работа, заучаване на стихове и песни, изработване на нагледни материали, подреждане на кътове, подготовка на техническото осигуряване на вечерта и други дейности.

Формата, която в най-пълна степен осигурява активното включване на децата в обществено полезна и трудова дейност по време на летния лагер, са **политическите акции**. Част от тях са свързани с всенародни акции за изпълнение на партийни решения, разкрасяване и озеленяване на родния край, събиране на билки и горски плодове, прибиране на реколтата, международни инициативи на страните от социалистическия

¹ „Така организираната подготовка за викторината повишава интереса и вниманието при инициативите, придобиват се навики за активно мислене и достигане до изводи и знания по собствен път, подобрява се паметта, постига се голяма активност и самостоятелност, създават се твърди идейни убеждения“ (10, с. 22).

лагер и др.² Политическите акции изграждат чувство на приобщеност на децата към общността и възпитават ценности като трудолюбие и чувство за изпълнен дълг. Организирането на политически акции в детските лагери е тясно свързано и с изискването на пионерската организация за романтика, която да осуети шаблонността и наставничеството от страна на възрастните в дейността на децата.

Към разгледаните форми за идейно-политическо и патриотично възпитание в лагерите се добавят и различните **празници, фестивали, конкурси за политическа песен, рецитали** и др. изяви със сходна тематика. Обикновено тези форми не се използват в чист вид, а се комбинират с цел по-голям възпитателен ефект. Различните възпитателни форми се подбират в отделните лагери и лагерни смени в един лагер съобразно условията, възрастта на децата и тяхната подготовка, опита и традициите на отделния лагер и други фактори, за да се постигнат търсените възпитателни резултати.

Освен чрез индивидуалната и масово-политическата работа, идейно-политическото и патриотичното възпитание в детските лагери се осъществява и чрез **политическа информираност**. Основна роля за политическата информираност в лагера играе Политическото информационно бюро (ПИБ). Политическото информационно бюро е отговорно за създаването на политически кът в лагера, за съблюдаването и осъществяването на дейности съобразно предварително изготвен политически календар.³ Отделните събития от календара се отбелязват чрез различни форми – **радиопредаване, беседа, изготвяна на нагледни табла, среща** и др.

За постигането на политическа информираност се използват разнообразни възпитателни форми. Някои от използваните форми са свързани изцяло с политически събития (**кратка викторина, разговор за актуално събитие, текуща информация**), а други се явяват като отделни компоненти на общите форми на работа. Интересни форми представляват **организираното слушане и гледане на новини** и политически коментари по радиото и телевизията, **конкурс за изработване на политически плакат, политически двубой, говорещ вестник, игра на посланици** и др.

² В Отчет за дейността на лагерите «Септемврийче» за 1946 г. се посочва, че «трудова дейност е застъпена достатъчно в най-разнообразни форми. През време на летуването децата са изработили 66 692 трудо-дни, които обикновено са били: за почистване района на лагера, в помощ на близките селяни, за прибиране на жетвата и сеното, за украса на лагера, за събиране на билки» (4, с. 40).

³ Политическият календар съдържа важни дати и събития в страната и в чужбина по времето на лагерната смяна.

Характерно за политическото и патриотично възпитание в детските лагери е, че богатството от форми за работа с децата се осъществява в близък контакт с природата, местното население и обществеността. Широко се използва и въздействието на романтиката, пионерската символика и играта. Балансът между полезното и приятното, забавното и сериозното е важно условие за постигането на търсения възпитателен ефект. Движението, разнообразието и творческият елемент превръщат възпитателната работа в детския лагер в естествено продължение на възпитателния процес в училище, но в различни и по-приятни за децата условия. Възпитанието в детските лагери създава предпоставки за събуждане на емоции и преживявания, за придобиване на знания, умения и навици, които оказват влияние върху цялостното психо-физическо развитие на децата.

2.3. Физкултурна, спортна и туристическа дейност в детските лагери

Активният и съдържателен отдых на децата през лятото се осъществява в лагерите предимно чрез формите на масово-оздравителна физкултурна, спортна и туристическа дейност. Активните занимания укрепват здравето на децата, подобряват физическото им развитие и повишават общата им дееспособност, изграждат умения и навици за самостоятелни и системни физически занимания, като възпитават ценни морално-волеви качества. Планирането, предварителната подготовка, провеждането и отчитането на резултатите от физкултурната и спортно-състезателната дейност в детския лагер се осъществяват в условията на широка самодейност и самоуправление от страна на децата, съчетана с методическата помощ на отговорния физкултурник и отрядните ръководители (Станоев, Л., 1977, 226-243). „Включването в организацията и ръководството на актив от лагерници, преминали курсове за спортни инструктори и съдии, членове на ученическите спортни школи, на школите на спортния съюз и дружествените отбори, е предпоставка за масово разгръщане на тази дейност и повишаване качеството и ефективността от провежданите занятия“ (11, с. 37).

Различните видове спорт и тяхното количество се определят от местонахождението и условията в лагера, както и от възрастта на децата. Предпочитат се формите, които дават възможност за масово участие, като **походи, излети, кросове, военизирани игри и различни турнири** (по футбол, волейбол, баскетбол, хандбал и др.). В детските лагери,

които се намират в планински и равнинни райони, формите за спорт, които се прилагат, са свързани с **лекоатлетически дисциплини, гимнастика и спортни игри**; при разположените край морето или други подходящи водни площи лагери се провежда **обучение по плуване** и се практикуват **водни спортове** като гребане, водни ски, ветроходство, скокове във вода и леководолазно дело.

В детските лагери физкултурната, спортната и туристическата дейност се оформят в два взаимосвързани блока, които същевременно са и относително самостоятелни. В първия блок влизат всички форми за масово-оздравителна, физкултурна и туристическа дейност, които са задължителни и в които се включват всички деца в лагера. Обикновено дейностите от първия блок продължават между 3 и 4 часа всеки ден. Във втория блок се включват форми, които децата в лагера могат да избират факултативно в зависимост от интересите и предпочитанията си към съответните спортове. Дейностите във втория блок имат преобладаващо тренировъчен характер. Различните форми на дейност от първия и втория блок се комбинират в дневния режим на децата с оглед да бъде постигнат максимален физиологичен ефект от заниманията чрез редуване на двигателна активност с почивка. Независимо от местонахождението на лагера и възрастта на децата, някои от формите са задължителни по принцип. Тези форми са: **утринна гимнастика**⁴ и **закаляващи процедури, слънчеви и въздушни бани**⁵.

Основната форма за масова физкултурна работа в детските лагери е организираният час за игри и упражнения, който се провежда всеки ден с всички деца в лагера, като заниманията се изпълняват по звена и отряди. „В зависимост от възрастовите възможности на лагерниците в условията на отделните лагери в тази форма се включват: лекоатлетически дисциплини – бягане на къси, средни и дълги разстояния, препятствено бягане (с използване на естествени препятствия на местността), кросове, скокове на дължина и височина, хвърляне на малка плътна топка, тласкане на гюле, комплекси от

⁴ Утринната гимнастика има здравно-хигиенен, организационен и възпитателен ефект. Изпълнява се всеки ден, сутрин след ставане от сън на децата. Продължителността ѝ е от 15 до 20 минути и включва ходене, бавно бягане, дихателни и изправителни упражнения и основна гимнастика в комплекс. Един комплекс от упражнения е предвиден за една седмица. На следващата седмица се избират други подобни упражнения. Освен организационния и възпитателен характер, утринната гимнастика изгражда навици и умения за ежедневна спортна дейност и оказва влияние върху общото физическо и емоционално развитие на децата.

⁵ Характерно за тази форма е, че не е необходимо физическо натоварване, а чрез използването на естествени природни източници се подобряват терморегулационните процеси в организма и се повишава способността му за адаптация към променящите се атмосферни условия.

общоразвиващи и изправителни упражнения, упражнения от земна гимнастика и на гимнастически уреди, спортни игри – волейбол, баскетбол, футбол, хандбал, тенис“ (11, с. 40). За децата, които са в началния курс, се използват **спортно-подготвителни, подвижни и щафетни игри** с бягане, пренасяне на предмет, провиране, катерене, скачане. Целта при по-малките е да се постигне положително въздействие върху оформящите се двигателни навици. Продължителността на заниманията в организирания час варира в зависимост от възрастта на децата и физическата им натовареност.

Интересна форма, която обхваща повечето деца в лагера, е **общолагерната спартакиада**. В спартакиадата се реализират заложените в спортния календар на лагерната смяна дейности. Откриването и закриването на спартакиадата са своеобразни празници с масов и демонстративен характер.

В детските лагери в периода 1944-1989 г. освен масово-оздравителната физкултурна и спортна дейност широко се използват и формите на **екскурзионно-туристическа дейност**. Провеждането на **екскурзиите, походите, екскурзионните летувания** и др. се предшества от предварителна теоретико-практическа подготовка, при която децата овладяват необходимите умения.⁶ Според спортния календар в лагера, по време на една смяна се провеждат 4 или 5 излета по различни маршрути с различна продължителност на преходите. Обикновено походите се съчетават с посещение на исторически местности или новоизградени обекти на социалистическото строителство. Прилагат се игри за трениране на определени сръчности и умения у децата, докато същевременно се запознават с растителните и животинските видове по маршрута. Интересна форма са и **нощните походи**, съчетани с **военизирани игри**.⁷ При тях е необходима продължителна предварителна подготовка и строго съблюдаване на изискванията за безопасност от страна на децата и ръководителите.

⁶ Предварителната подготовка включва запознаване с правилата за движение в различни местности с преодоляване на естествени препятствия, подготовка на раница и скипировка за поход, изучаване на пътни знаци и начини за ориентиране с компас и по различни белези и маркировки, начини за оказване на първа помощ и транспортиране на пострадали, умения за разгъване на палатка, построяване на заслон и приготвяне на храна. Необходими са и познания за избиране на подходящо място и оборудване на бивак за пренощуване, ориентиране в тъмното, разпалване на огън, способност за разпределяне на силите при продължителни преходи и други умения.

⁷ „Особен интерес децата проявиха към нощните и дневни походи, където се запознаха с маркировката, придвижване към дадена цел без всякакъв шум, разузнаване, устройване на засада и др.“(4, с. 41).

В лагерите се провеждат и форми на допълнителна спортна дейност в зависимост от интересите и предпочитанията на децата. Дейностите тук са на по-високо спортно-техническо равнище, като се водят от треньор с необходимата квалификация. Обикновено се провеждат по три занятия седмично за по 60 минути. Видовете спорт и броят на групите за тези допълнителни занимания зависят от интересите на децата в лагера, специфичните условия и обективната възможност за материално и кадрово обезпечаване на дейностите (12, 55-56).

Масово-оздравителната физкултурна, спортната и туристическата дейност, осъществявани в детските лагери през периода 1944-1989 г., са основно средство за постигане на активен отдих за учениците. Освен общото подобряване на жизнените функции, дееспособността и трудоспособността, многообразните форми, които се използват, създават навици и умения, възпитават ценни морално-волеви качества у подрастващите.

3. Изводи и обобщения

Социалната, здравната и педагогическата цел на ученическите почивни лагери и екскурзионното летуване през периода 1944-1989 г. е свързана с отдих от системния учебен труд през годината, укрепването на здравето и комунистическото възпитание, като по този начин се допринася за многостранното и хармоничното развитие на младата социалистическа личност. В детските лагери се създават необходимите „материални и организационни предпоставки за продължаване през ваканциите на организирания възпитателен процес, насочен към формиране на новата социалистическа личност с активна жизнена позиция, с марксистко-ленински светоглед, вярна на делото на БКП, на българо-съветската дружба, с ценни черти на волята и характера“ (7, чл. 2).

В основата на съдържанието, методите и формите на възпитателния процес в ученическите почивни лагери и в екскурзионното летуване стоят идеите на движението "Знаме на мира", свързани с формирането на разностранни интереси и творчески стремежи за изява на учениците в различните области на изкуството, науката, техниката, спорта, туризма и др. По своя характер и предназначение ученическите лагери са временни извънучилищни учреждения за организирана възпитателна, обществено-политическа, здравно-закалителна и лечебно-оздравителна работа с учениците по време на

ваканциите. Всеки почивен лагер има своя насоченост на възпитателна дейност, отразяваща подготовката и интересите на почиващите ученици в областта на изкуството, науката, техниката, спорта, туризма и др.

Министерството на народната просвета съвместно с ЦК на ДКМС и Министерството на народното здраве разработва и утвърждава методически указания за възпитателната, здравно-закалителната и лечебно-оздравителната работа в почивните лагери. Като възпитателно средство се използват още пионерската символика, наградите и наказанията.

Независимо, че основната цел на детските лагери в България в периода 1944-1989 г. е да възпитават идейно подрастващите членове на социалистическото общество и строителите на комунизма, поради редица фактори те оставят трайна емоционална следа в спомените на бившите пионери. Изследването на този позабравен артефакт от близкото минало осветлява исторически възникнали възпитателни практики, където въпросите за целодневното и целогодишно възпитание на децата, в това число и през лятото, звучат особено актуално днес.

Литература

- Станоев, Л. (съст.) Теория и методика на пионерската и комсомолската работа. С., 1977.
- Цонева, П. Неформалното образование в България 1878-1989. С., 2018.
- Цонева, П. Хрестоматия по история на неформалното образование в България 1878-1989. С., 2017.

Исторически извори

1. Правилник за детските игрища. – ЦДА, ф. 1058, оп. 1, а. е. 18, 196-198.
2. Съдържание на работата в игрищата. – ЦДА, ф. 1058, оп. 1, а. е. 18, 206-211.
3. Окръжно № 2 до областните и околийски комитети, 3 февруари, 1947 г. – ЦДА, ф. 1058, оп. 1, а. е. 21, с. 29.
4. Отчет за лагерите „Септемврийче“ през лятото на 1946 година. – ЦДА, ф. 1058, оп. 1, а. е. 3, с. 38-42.
5. Устав на Детско-юношеска организация „Септемврийче“ – 1948. – В: Винаги готов, Документи и решения за дейността на ДПО „Септемврийче“, Народна младеж, С., 1975.

6. Синдраков, Ил. Планиране на възпитателната работа в детските лагери. – В: Вълчанова, Сл. и Синдраков, Ил. (съст.) Възпитателната работа в ученическите лагери, С., 1976.
7. Правилник за ученическите почивни лагери и екскурзионното летуване на учениците, издаден от Министерство на народната просвета, Министерство на народното здраве и ЦК на ДКМС. – Обн. ДВ, 53, 6.07.1982 г., изм. ДВ, 21, 17.03.1987 г., изм. ДВ, 3, 11.01.1991 г. <https://lex.bg/laws/ldoc/-17273856>
8. Информация за физкултурната и спортна работа в „Септемврийче“. – ЦДА, ф. 1053, оп. 7, а. е.140, 35-42.
9. Вълчанова, С. Качество и ефективност на възпитателната работа в ученическите лагери. – В: Вълчанова, Сл. и Синдраков, Ил. (съст.) Възпитателната работа в ученическите лагери, С., 1976.
10. Георгиева, Г. и Разсолкова, С. Политическата работа в лагера. – В: Вълчанова, Сл. и Синдраков, Ил. (съст.) Възпитателната работа в ученическите лагери, С., 1976.
11. Атанасов, И. Физкултурната, спортната и туристическата дейност в летните пионерски и средношколски лагери. – В: Вълчанова, Сл. и Синдраков, Ил. (съст.) Възпитателната работа в ученическите лагери, С., 1976.
12. Андонов, Н. Физкултура, спорт и игри. – В: Димитровската пионерска организация „Септемврийче“ На нов етап от своето развитие. Национална научно методическа конференция по проблемите на ДПО „Септемврийче“, С., 1969.
13. Желязков, И. Физкултурата и спортът – до всеки пионер и чавдарче. – В: Стоянов, П. (съст.) С грижа за народното училище. С., 1984.

Петя Димитрова Иванова,

докторант във Факултета по педагогика,

СУ „Св. Климент Охридски“

e-mail: p.ivanova@fp.uni-sofia.bg